

Velfærdsstatens styrker og trusler

Det bedste ved Danmark har været den sympatiske samfundsindretning, med mindre ulighed og større social tryghed end næsten alle andre samfund. Midlet var høj og progressiv beskatning, der finansierede offentlig service af høj kvalitet på uddannelse, sundhed, ældreomsorg og børneoplysning.

MOGENS LYKKETOFT

MF for S.
Fhv. finansminister, udenrigsminister og
folketingetsformand
2015-2016 formand for FN's generalforsamling
Email: Mogens.Lykketoft@ft.dk

Et nyt arbejdsmarked

Denne samfundsindretning banede vej for den største revolution i min levetid – kvindernes udvandring til det lønnede arbejdsmarked på stadigt mere lige fod med mændene som det største spring fremad for ligestillingen.

Det er en uhyre sejlivet borgerlig myte, at vi i Danmark på grund af overdådige sociale ordninger har flere i arbejdsduelig alder uden for arbejdsmarkedet end andre lande. Nej, vi har faktisk flere mænd og kvinder mellem 18 og 65 år enten i arbejde eller uddannelse end andre lande. Men vi har sociale ydelser til de fleste af dem, der midlertidigt eller varigt må forlade arbejdsmarkedet, mens man som syg eller arbejdsløs i mange andre lande må klare sig med egne midler, private forsikringer eller støtte fra familien - hvis man ellers har en familie, der kan og vil støtte.

Velfærdssamfundets sympatiske styrker

Velfærdssamfundet er en sympatisk udligning både mellem rig og fattig, og mellem faserne i det enkelte menneskes liv. Man trækker på de offentlige ydelser, når man er barn, ung studerende eller småbørnsfamilie, når man er arbejdsløs eller syg, og når man bliver gammel. Det er muligt, fordi man så betaler skat, når der tjenes penge, og yder mere, end man får, i den midterste fase af livet. Det har ikke noget at gøre med at bestikke vælgere, som mange borgerlige profeter hævder. Velfærdssamfundet er solidarisk forsikring, hvor præmien betales i forhold til, hvad vi tjener og forbruger. I det privatiserede samfund, hvor enhver må sørge for sig selv, er forsikringspræmien ikke højest for de højeste indtægter, men for de dårligste liv.

For mere end et halvt århundrede siden besluttede vi i Danmark, at der var job så ringe, at vi ikke ville have dem hos os. Vi kunne bygge et samfund, hvor vi kunne give alle mulighed for arbejde til ordentlig løn ved at investere i uddannelse, omskoling og aktiv arbejdsmarkedspolitik. I et samspil mellem stat

og virksomheder satsede vi dygtigt på ny produkter og teknologier, inden for f.eks. sundhed, velfærd, og klima, miljø. Den høje kvalitet, vi krævede for vort eget samfund, blev grundlag for eksporteventyret til resten af verden. Vores virksomheder klarede sig flot i international konkurrence. Vi fik flere nye og bedre arbejdspladser i stedet for de gamle, vi mistede til bl.a. Kina.

Som gode elever af den britiske økonom Keynes mente vi, at staten skal pumpe gang i beskæftigelsen i nedgangstider og acceptere, at det en overgang giver hul i kassen. Det er faktisk ikke muligt at spare sig ud af et hul i kassen, der skyldes en økonomisk eller finansiel krise, hvor mange mennesker har mistet deres job. Vejen ud af hullet er målrettet og midlertidigt at lette finanspolitikken for at få flere i arbejde og færre, der har brug for offentlig forsørgelse. Når der er gang i den private del af økonomien, skal der strammes ind igen. Nyrup-regeringen i 1990'erne viste, at det virker, da vi nedkæmpede en rekordstor arbejdsløshed, fik over 200.000 flere i arbejde og skaffede orden i statsfinanserne.

Den neoliberale økonomiske model – og dens konsekvenser

Venstre-ledede regeringer har siden 2001 systematisk søgt at dreje væk fra alle disse grundlæggende principper.

Anders Fogh Rasmussen startede med at strø om sig med uansvarlige skattelettelser i en højkonjunktur, der så gik amok i spekulationsøkonomi. Boblen brast under finanskrisen, hvor Danmark tabte mange flere job end nabolandene og på ny fik et enormt hul i statskassen. I to omgange med Lars Løkke Rasmussen som statsminister er dette blevet anvendt som argument for et frontalangreb på velfærdsordningerne – angreb, som den seneste S-ledede desværre ikke havde enighed og kraft til at standse.

Det er arven fra Reagan og Thatcher, der med forsinkelse har ramt Danmark – kombineret med sparepolitikken – *austerity* – der under tysk lederskab blev fælles europæisk tankegodt efter finanskrisen.

Angrebet er ført frem med ukritisk brug og direkte misbrug af en neoliberal økonomisk model. Modellen siger - i strid med al dansk erfaring fra Stauning til Nyrup - at samfundet kun kan blive konkurrencekræftigt og mennesker kun vil arbejde nok, hvis vi mindsker den sociale tryghed og de offentlige udgifter, øger uligheden og sænker skatterne.

Skattelettelse og skattesystemets sammenbrud

Der er de seneste 15 år gennemført en serie af skattelettelse – specielt til gavn for de højere lønnede og selskaberne. Men intet tyder på, at lavere marginalskat for de velhavende har fået dem til arbejde mere, eller at lavere selskabsskat har sat gang i de private investeringer. Vi kunne have investeret de penge bedre i offentlig velfærd, uddannelse og innovation.

Men endnu langt mere alvorligt er det at skatteindtægterne er blevet undergravet af Venstre-ledede regeringers systematiske nedbrydning af skatteadministrationen. Derfor er reglerne ikke holdt ved lige, huller har fået lov at vokse sig gabende store, skatteundvigelse og skattesnyd har fået lov at blomstre, og fællesskabet har mistet afsindigt store milliardbeløb:

Restancerne er vokset til i nærheden af 100 milliarder og er i stigende grad ikke til at inddrive. Storsvindlere går uantastede på rov i statskassen med mange milliarder i tabt udbytteskat og bl.a. momssvindler. Det er vist kun 2 ud af hver 100 virksomheder, der tjekkes af skattemyndighederne, selv om halvdelen af de regnskaber, man faktisk ser på, har fejl og mangler. Ingen har styr på eller overblik over flugten til udenlandsk skattely. Ejendomsvurderingssystemet er i ruiner. Folks vilje til at betale til fællesskabet nedbrydes naturligvis, når de ved, at så mange af de mest velhavende slipper uden om, og når de ser den fuldstændigt vilkårlige uddeling af ejendomsskatter, hvor sammenlignelige huse betaler uforståeligt forskellige beløb.

Skattesystemets sammenbrud er en politisk fremkaldt skandale og den væsentligste årsag både til øget ulighed, manglende midler til finansiering af velfærd og svigtende opbakning til at betale skat hos dem, der bliver mere og mere alene om det!

Tilbage til et fornuftigt skattegrundlag

Det er grotesk at høre finansministre insistere på, at enhver lille forbedring skal finansieres ved nye udgiftsnedskæringer andre steder, når store velfærdsforbedringer kan betales ved en tilstrækkelig ambitiøs genopbygning af systemet for skatteopkrævning – og ved langt mere aktivt dansk engagement i det internationale samarbejde mod skatteflugt.

Vi får ikke velfærdssamfundet på ret kurs igen, hvis vi opgiver at overbevise danskerne om, at der skal betales mere til fællesskabet.

Vi må ikke betragte enhver borgerlig udhuling af samfundets indtægter som et provenu og en sag, vi for altid har tabt.

Borgerlige forslag om nye skattelettelse må afvises – ikke bare i toppen, men også spredt ud som meget små lettelse til alle, fordi lettelse i sidste ende kun kan finansieres ved yderligere velfærdsforringelse og mere ulighed.

Kommuner og regioner fortæller om et hastigt voksende gab mellem stramme budgetrammer og øgede behov som følge bl.a. flere ældre. Når mangelfuld offentlig service får folk til i stedet at købe private serviceydelser, så svækker det selvfølgelig yderligere deres vilje til at betale skat. Men langt de fleste foretrækker gode offentlige tilbud, og vil gerne betale den nødvendige skat. Det er en indlysende grund til at afvise udhuling af skatteikilderne.

Forringelsen af de sociale ydelser

Den anden grund er, at vi må have midler til at standse udviklingen mod stadigt ringere social sikring for de mest udsatte. Ringere sociale ydelser ses af de borgerlige som vejen til at 'sikre et større arbejdsudbud' – dvs. jage flere på offentlige ydelser til at byde sig til i et arbejdsmarked med større lønspredning og lavere bund end vi før har accepteret.

Men den officielle begrundelse om, at der jo skal spares for at nedbringe den offentlige gæld høres forståeligt nok af dem, der rammes, som at man retter smed for bager: Det er ikke overdrevne sociale ydelser, der har skabt gælden. Det er den hæmnings- og ryggesløse spekulation i den finansielle verden, der udløste finanskrisen og den store arbejdsløshed og derfor førte til hul i kassen.

Nedskæringerne underminerer den uskrevne sociale kontrakt i den danske model – den såkaldte *flexicurity*: Det skal være let for arbejdsgiverne at hyre og fyre, men der skal være god kompensation for dem, der mister deres job.

Men dagpengene dækker stadigt dårligere i forhold til lønnen, og dækker i kortere tid end før. Langtidsledige er i stort tal faldet ud og henvist til kontanthjælp eller forsørgelse fra deres ægtefælle.

Væksten i antallet af kontanthjælpsmodtagere er i regeringens logik blevet et af argumenterne for kontanthjælpsloft og integrationsydelse, der skal få flere til hurtigere at gå i arbejde til en endnu lavere løn!

Titusindvis af mennesker i vort land henvises derfor til en standard, som ikke i årtier har været accepteret i Danmark. Måske – måske ikke – presser de barske kontanthjælpsnedskæringer nogle hundrede hurtigere i arbejde. Men langt de fleste, der rammes, er der ikke arbejde til, og derfor forarmes 30.000 udsatte medborgere – blandt dem alt for mange børn.

Både kontanthjælpsloftet og det lurende angreb på boligydelsen er bidrag til også at skærpe ulighederne mellem rige og

fattige kommuner: Begge indgreb sigter på at skære ned for folk, der – fordi de bor i hovedstaden eller de større byer – har en forholdsvis dyr husleje for et beskedent boligforbrug. Derfor henvises mange af de fattigste på overførselsindkomst til at flytte til udkantområder, der i forvejen har uforholdsmæssigt mange på overførsel og mangler skattegrundlag til at levere ordentlig offentlig service.

Den radikale seneste nedskæring i mulighederne for efterløn rammer uforholdsmæssigt hårdt blandt dem, der har mest beskyttelse behov: Ældre, ufaglærte, nedslidte, ofte med bopæl i et udkantområde. Folk, der er for dårligt rustet til at få arbejde, men ikke syge nok til at få førtidspension. De skal nu klare sig igennem på lav kontanthjælp frem til en folkepension, som kommer stadigt senere i livet – og deres levetid er typisk 4-5 år kortere, end den er for os andre.

Denne misere er et stærkt argument for lettere adgang til førtidspension for socialt udsatte ældre, og den er et meget stærkt argument imod regeringens planer om hurtigere og yderligere generel forhøjelse af tilbagetrækningsalderen, der i regnemodellernes magi skal finansiere en 2025-plan: Magi, fordi det meste vil ske alligevel – uden nye indgreb. Folk med gode jobmuligheder, godt helbred og udsigt til ti års længere liv end deres forældre bliver allerede nu i stor skala frivilligt i arbejde efter den officielle folkepensionsalder.

Livslang uddannelse

En tredje grund til at fastholde skattekilderne er det åbenbare behov for større offentlig investering i livslang uddannelse. Det er efterhånden indset – også af de klogeste af de liberale økonomer – at der på fremtidens arbejdsmarked ikke er store reserver at hente ved at jage rundt med folk på overførselsindkomst. Stort set alle, der **både** kan arbejde og kan **få** arbejde, er faktisk i arbejde. I Danmark er udfordringen, at vi i fremtiden skal bruge flere, der kan mere, og at der bliver færre arbejdspladser til ufaglærte. Den enkle, men store og kostbare samfundsopgave er at gøre ufaglærte til faglærte, hvis vi vil holde dem, der bor i Danmark, godt i arbejde. Alternativet er, at virksomhederne i endnu højere grad henter arbejdskraften ude på det europæiske arbejdsmarked.

FN's 17 mål for bæredygtig udvikling og klimaafspraken

Vedtagelsen af FN's 17 mål for bæredygtig udvikling og klimaafspraken i Paris er revolutionerende nytænkning, som kun kan blive virkelighed ved en ny økonomisk politik i Europa.

Vejen er lang, også i Danmark, hvor det borgerlige flertal i direkte modstrid med de mål, vi har tilsluttet os i FN, både øger ulighed og utryghed hjemme og reelt halverer udviklingsbistanden – vort bidrag til mindre ulighed i verden.

De store mål om at udrydde ekstrem fattigdom nås ikke ad den vej, vi hidtil har fulgt i Danmark, i Europa og i verden. Der skal et opgør til med den uhyrlige og voksende ulighed mellem lande og inden for de enkelte lande. Og vi kan ikke adskille

kampen mod fattigdom fra indsatsen mod miljøødelæggelse og klimaforandring: Hvis vi ikke standser klimaforandringen, vil vi opleve en eksplosion af tvungne folkevandringer og krige i de nærmeste årtier. Det vil opsluge alle de ressourcer, der skulle frigøres til at udrydde fattigdom og nød.

Social stabilitet og økonomisk bæredygtighed kræver samfundsforandringer, så alle får chancen for at bruge deres talenter, tjene til livets ophold og sikre familien en anstændig tilværelse.

Miljø- og klimamæssig bæredygtighed kræver enorme investeringer – ikke mindst i de rige lande i vedvarende energi, kollektive trafiksystemer og i byernes struktur. Der skal ske hurtige og dybtgående ændringer i hele vort produktions- og forbrugsmønster, hvis målene skal nås.

Vi har brug for konsolidering og reform af skattesystemet til langt mere systematisk at beskatte det forbrug, der ikke er bæredygtigt i forhold til sundhed, miljø og klima – og til gengæld lette skatten på adfærd, der bringer os fremad mod et mere bæredygtigt samfund. Det olierige Norge er f.eks. lige gået langt længere end os med at beskatte forbrug af fossile brændstoffer og understøtte f.eks. udbredelse af el-biler.

Bæredygtighed og EU

Men fremskridt mod bæredygtighed kræver også et opgør med EU's sparepolitik.

Øget offentlig gældssætning er ikke et mål i sig selv, og der er ikke brug for en ny privat forbrugsfest. Men sparepolitikken har omvendt ikke været vejen til mindre gæld, for besparelserne skaber utryghed og dæmper forbrug og investering, og fastholder dermed for lav samlet beskæftigelse.

Staterne kan i øjeblikket låne penge rentefrit. Det er hverken for de private eller det offentlige uklogt at låne for at investere i en bedre og mere sikker fremtid. Og det er en fordel, at det her og nu skaber øget beskæftigelse og kan bidrage til en stærkt en tiltrængt styrkelse af befolkningernes tro på det europæiske projekt!

Der er næppe tvivl om, at de skrappe krav til budgetbalance i EU vil blive blødt op. Det vil ske, både fordi det bliver et politisk krav fra flere og flere partier og lande, og fordi nulrenten og nationalbankernes pengeudpumpning ikke er nok til at holde økonomien i gang. Det vil det slet ikke være, hvis præsident Trumps politik sætter verdensøkonomien i stå.

Danmark har i virkeligheden muligheden for at gå forud for resten af EU ved at tage vores meget stramme budgetlov op til revision: Vores budget er i bedre balance end de fleste andres, og vi har pålagt os flere begrænsninger, end vi nogensinde har lovet EU at påtage os.